

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Історія України, 10 клас

Ігор КОЛЯДА, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук

Мета:

- розкрити обставини приходу до влади гетьмана П. Скоропадського, сформуванню уявлення про політичний портрет генерала П. Скоропадського, охарактеризувати державотворчу діяльність періоду Української держави, визначити її наслідки, вказавши на прорахунки та успіхи;
- сформуванню умінь аналізувати та узагальнювати інформацію, систематизовувати здобуті знання, скласти конспект лекції (тезовий та розширений), висловлювати власну думку, опираючись на попередні та здобуті знання;
- виховувати толерантне ставлення до протилежно полярних думок, активну громадянську позицію, політичний плюралізм, критичне та шанобливе ставлення до діячів минулого, їх прорахунків та помилок.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Вид заняття: урок-лекція.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань учнів.

Вступна бесіда:

Учитель. «Діячі Центральної Ради недооцінили динаміку революційного процесу. Їхня розважлива програма могла б мати успіх за спокійних обставин розвитку суспільства. Ініціативу у неї перехопили ті політичні групи, які робили ставку на грубу фізичну силу»

(Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації, К., 1996).

• Які перспективи мала Україна для збереження своєї державності?

• Які соціальні сили і за яких обставин, на вашу думку, могли забезпечити збереження української державності?

• Які зовнішньополітичні фактори впливали на процес суспільно-політичного розвитку в Україні у 1918 році?

Отже, на цьому уроці ми і з'ясуємо, як німецька окупаційна влада вирішила питання про владу в Україні після усунення з політичної арени Української Центральної Ради.

II. Вивчення нового матеріалу.

План уроку

1. Встановлення Гетьманату в Україні.
2. Політичний портрет гетьмана Павла Скоропадського.
3. Державотворча діяльність гетьманського уряду.

1. Встановлення Гетьманату в Україні.

Обставини приходу до влади П. Скоропадського вчитель розкриває використовуючи **розповідь з посиланням на твір:**

Учитель. 29 квітня 1918 р. в історії Української революції розпочався новий період, який тривав трохи більше півроку, – період Гетьманату. Саме в цей день з ініціативи Української демократично-хліборобської партії та Співки земельних власників, у найбільшому приміщенні Києва цирку проходив Всеукраїнський конгрес хліборобів, на якому були присутні 8 тис. учасників. Ось як ці події описує у своїх «Споминах» гетьман П. Скоропадський: «Ми увійшли через бічні двері до коридору. Всюди були розставлені наші караули. Стоячи в коридорі, я чув, як якийсь промовець казав: «Нам потрібна для порятунку краю сильна влада, нам потрібний диктатор, нам потрібний по-старому звичаю Гетьман!»... Я увійшов до залу і сів у бічну ложу. Наступний промовець назвав мене на посаду Гетьмана, вся людська маса підвелась і голосним криком почала виявляти своє співчуття... Ця зустріч мене глибоко зворушила... Коли зібрання трохи заспокоїлось і настала тиша, я піднявся на якесь вище місце і сказав кілька слів... Я говорив, що владу беру для того, щоб допомогти змученому народу. На закінчення підкреслив, що в хліборобах бачу головну силу України, і що у них шукатиму опору у всіх потрібних випадках... Після того я поїхав на Софіївський майдан... Тут одправили урочистий молебень... Хор співав: «Многі літа Гетьману Всієї України!» Дзвони Святої Софії відгукувались голосно на це торжество.....Тим часом наші військові відділи виступили і почали займати інституції, згідно виробленого плану. Вони мали відзнаку: біла перев'язь на лівій руці і малинова на правій... Великого опору не було зроблено. Німці очевидно готові були б вмішатися, коли б на вулицях виникли більші розрухи... Це, мабуть, також до певної міри паралізувало прихильників старого уряду... Я прокинувся другого дня пізно, біля 9-ї години ранку, одягся і вийшов до їдальні. Я не вірив своїм очам. За ніч все було приведено до повного порядку... У великій прийомній залі Гетьманського будинку було вже повно всяких депутатів. Духовенство, селяни-хлібороби, громадські діячі, генерали, офіцери та інші чекали на прийом. Так почався перший день мого гетьманування».

Підтримку перевороту надали і центральні держави, які розраховували й надалі отримувати з України сировинні та продовольчі ресурси,

необхідні для продовження війни з країнами Антанти. Тому вони були зацікавлені в утвердженні влади, здатної покінчити з революційною анархією. Кайзерівський уряд серед інших претендів на гетьманство свій вибір зупинив на постаті генерала Павла Скоропадського.

Бурхливі революційні події показали нездатність парламентської республіки у формі Центральної Ради вирішити загальні питання державного будівництва. Тому гетьман цілком свідомо пішов на встановлення авторитарного режиму. Каркас нової влади конструювали «Маніфест до українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій».

Завдання учням: скласти тезовий конспект.

Пропонований варіант.

- 29 квітня 1918 року в Україні відбувся державний переворот.
- До влади прийшов генерал П. Скоропадський.
- Рушійними силами перевороту стали: буржуазія та заможне селянство.
- Політичними силами, що організували переворот і привели П. Скоропадського до влади, були: Українська демократично-хліборобська партія та Спілка земельних власників.
- Військову підтримку перевороту забезпечила німецька військова адміністрація.

2. Політичний портрет гетьмана Павла Скоропадського.

Формуючи уявлення про постать П. Скоропадського, учитель використовує історико-біографічний портрет:

Учитель. За свої майже 72 років життя Павло Петрович Скоропадський (1873–1945) гетьманував лише 7 з половиною місяців. І якщо перші 45 років вважати передмовою до гетьманства, то останні 27 були тяжкою розплатою за ту недовгумить влади над вируючою у пошуках виходу з соціальних експериментів Україною. А заплатив він сповна – смертю маленького сина ще за часів гетьманування, поневіряннями на чужині, перебуванням під опікою німців у період фашистської диктатури, десятиліттями проклять і забуття...

...Народився Павло Скоропадський у старовинній козацько-старшинській родині: батько – Петро Скоропадський, російський офіцер, що, рано вийшовши у відставку, з головою поринув у громадську роботу на Стародубщині; мати – Марія, зі старовинного козацького роду Миклашевських.

Дитячі роки хлопець провів у родовому маєтку, серед реліквій роду – старовинних портретів козацької старшини та зброї, розвішаних на стінах. Саме тут, у родинному гнізді, він вбирав до своєї душі перші паростки розуміння спорідне-

ності з рідним краєм. Родина Скоропадських у сімейному житті зберігала і дотримувалася старих українських звичаїв. Зачарований військовим минулим своїх предків, за сімейною традицією та традицією всієї тодішньої аристократії юнак обрав для себе кар'єру військовика. Військова кар'єра складалася вдало: молодий гвардієць отримує чергові звання. За хоробрість у боях у роки японо-російської війни отримав золоту зброю; згодом його призначають флігель-ад'ютантом царя, але, отримавши чин полковника, стає командиром полку. На початку Першої світової війни був удостоєний Георгієвського хреста IV ступеня, найвищої бойової нагороди імперії, та отримав чин генерал-лейтенанта. Шлюб взяв у своєму колі, одружившись із стрункою красунею петербурзьких салонів Олександрою, донькою генерал-ад'ютанта Петра Дурново і Марії Василівни, уродженої Кочубей. Згодом у подружжя народилось дві доньки: Марія та Єлизавета та три сини: Петро, Данило, Павло.

...Після падіння гетьманського режиму Павло Скоропадський разом з сім'єю емігрував до Швейцарії, де працював над своїми «Споминами». До активного політичного життя повертається у 1920 р., очоливши за ініціативою емігрантів-гетьманців В. Липинського та С. Шемета «Український союз хліборобів-державників». Цей гетьмансько-державницький рух користувався певним авторитетом в Австрії, Німеччині, куди переїхала родина гетьмана після Швейцарії, у США, Канаді. Найбільш драматичний період у житті Павла Петровича настав після 1933 р., коли до влади в Німеччині прийшли нацисти на чолі з А. Гітлером. І хоча гетьман не підтримував фашистську диктатуру, він змушений був лояльно ставитись до нього, прагнучи зберегти гетьманський рух та забезпечити діяльність українських організацій за кордоном. Заходами экс-гетьмана завдячують своїм звільненням з німецьких концтаборів і такі політичні діячі, як С. Бандера, А. Мельник, Я. Стецько. Загинув він випадково. 16 квітня 1945 р. їдучи машиною, він потрапив під бомбардування авіацією союзників на станції Платлінг, що поблизу Мюнхена. Помер 26 квітня 1945 р. у шпиталі монастиря Меттен. «...26 квітня до Меттена вїхали американці... Вранці цього дня помер мій батько... Скільки я не питала щодо труни й священника монастирські сестри нічого не знали... Незважаючи на всі заборони я вийшла з лікарні... Я пішла на цвинтар і там на носилках знайшла Батька без труни. Він був загорнутий в сіре церковне покривало. Грабарі рили могилу... Через деякий час грабарь знайшов священника-греко-католика... Він звернувся до мене по-українськи: «Мені одна жінка сказала, що на мене чекає українка». Я попрохала поховати мого Батька... Спочатку він сказав, що не знає, чи змо-

же він це зробити і запитав: «А хто Ваш Батько?». Я відповіла: «Гетьман Павло Скоропадський!» Він був дуже вражений: «Я його поховано, це для мене велика честь». Син Галицької землі отець Григорій Онуфрив дістав труну, простеньку дерев'яну домовину пофарбовану чорною фарбою, та приніс чудовий невеликий згорток сірого українського полотна і ще менший згорток білого... то були останні хвилини в моєму житті, коли я ще могла надивитись на свого Батька... Вираз його обличчя був спокійний... Мені здавалося, що він мені усміхається... Наступив страшний мент, коли труну Батька покрила земля...». (Із спогадів доньки Єлизавети Кужим-Скоропадської).

Самостійна робота з документом.

«...Як врний син України... цієї грамою я оголошую себе Гетьманом всієї України... Управління буде провадитися через посередництво призначеного мною Кабінету Міністрів і на остаточнім обґрунтованні нижче долучених до цього законів про тимчасовий державний устрій України... я буду твердо стояти на сторожі порядку й закону, виконанню всіх державних розпоряджень і буду підтримувати авторитет влади, не спиняючись ні перед якими самими крайніми мірами... Права приватної власності – як фундаменту культури і цивілізації, відбудовуються у повній мірі... Відбувається повна свобода по зробленню купчих до купівлі-продажу землі. Поруч з цим будуть прийняті міри по відчуженню земель по дійсній їх вартості від великих власників, для наділення земельними участками малоземельних хліборобів... Рівночасно будуть забезпечені права робітничого класу... В області економічній і фінансовій відбувається повна свобода торгу й відчиняється широкий простір підприємства й ініціативи...»

...головною своєю метою я ставлю користь і благо народу і всім дорогої нам Україні».

(З Грамоти П. Скоропадського «До всього українського народу»).

«Тимчасово до обрання Сойму... влада Управління належить виключно до Гетьмана України в межах всієї Української Держави... Гетьман стверджує закони... призначає Отамана Ради Міністрів... затверджує склад Ради Міністрів... Гетьман є вищий керівничий всіх зносин Української Держави з закордонними державами... Первенствующа в Українській Державі є віра християнська, православна... Українська Держава керується на твердих основах законів, виданих в установленій черзі...».

(Із «Закону про тимчасовий державний устрій України»).

Завдання учням:

1. Скласти схему «Державний устрій Гетьманату».

Вища законодавча влада

Сейм
(до його обрання влада належала Гетьману)

Глава держави

Гетьман

Рада Міністрів

2. Скласти тезовий конспект документа.

Пропонований варіант:

1. Основними засадами державотворення Гетьманом було проголошено:

- дотримання порядку й закон;
- недорканність права приватної власності як фундаменту культури і цивілізації;
- повна свобода купівлі-продажу землі;
- відчуження земель по дійсній їх вартості від великих власників для наділення земельними участками малоземельних хліборобів;
- забезпечення прав робітничого класу;
- свобода торгівлі та приватного підприємництва;

2. Головною метою проголошено користь і благо народу і України.

3. Державотворча діяльність гетьманського уряду.

Під час доведення вчитель розкриває процес формування органів влади гетьманату.

Учитель. На зміну двадцяти-тридцятирічним лідерам Центральної Ради, що уособлювали революційну романтику, до влади прийшли сивочолі кваліфіковані чиновники, військові і громадські діячі, які не займалися політикою професійно. Так, про це свідчить те, що за своїми переконаннями члени Кабінету були представниками консервативного та ліберального політичних спектрів. Перший Отаман – Голова Ради Міністрів М. Устимович сформувати уряд не зміг. Призначений тимчасово М. Василенко також не зміг сформувати «лівий» Кабінет. Зрештою, гетьман отримав центристський уряд. 3 травня 1918 р. Головою гетьманського Кабінету Міністрів став **Федір Лизогуб**. До складу уряду також ввійшли представники найстаровинніших українських родів та видатних діячів українського руху: **Дмитро Дорошенко** (міністр закордонних справ), **Олександр Рогоза** (військовий міністр), **Михайло Чубинський** (міністр юстиції), **Микола Василенко** (міністр освіти) та ін. За національним складом склад Ради Міністрів був таким: 12 міністрів українського походження; 4 – представники інших національностей (поляк **А. Ржепецький** – міністр фінансів, єврей **С. Гутник** – міністр торгівлі, росіянин **Ю. Вар-**

нер – міністр праці, **Г. Афанасьєв** – Державний контролер). Члени уряду були різними у своїх політичних переконаннях. Так, ліберальних поглядів дотримувалися **Ф. Лизогуб**, **М. Василенко**, **Д. Дорошенко**, **В. Зінківський**, **М. Чубинський**. Проти періоду Центральної Ради в гетьманському уряді з'явилося два нові міністерства – народно-го здоров'я та віросповідувань. Постійно удосконалювалась сама система міністерств. Подальше структурування вищих органів влади призвело до утворення самостійних управлінь. Значну увагу гетьман приділяв розвитку державної служби. Залишивши на попередніх посадах усіх спеціалістів, він намагався поповнювати кадри управлінців досвідченими, кваліфікованими професіоналами не тільки з центру, а й із периферії. Усі державні службовці складали урочисту обітницю, у якій присягалися «вірно служити Українській Державі». Свій текст обітниці мали судді й військовики.

Завдання учням: скласти тезовий конспект.

Пропонований варіант:

- до влади прийшли кваліфіковані чиновники, військові і громадські діячі, які не займалися політикою професійно;
- за своїми переконаннями члени уряду були представниками консервативного та ліберального політичних спектрів;
- Головою гетьманського Кабінету Міністрів став **Федір Лизогуб**.

Уявлення про Ф. Лизогуба вчитель формує, використовуючи історико-психологічний портрет.

Учитель. **Лизогуб Федір Андрійович** (1851–1928) походив із старовинного козацько-старшинського роду. Батько Андрій Лизогуб був одним з найближчих друзів Тараса Шевченка. Старший брат Дмитро – революціонер-народолюбець – за звинуваченням у замаху на царя Олександра II був страчений. І хоча сам Федір обрав безпечну кар'єру земського діяча, він був активістом українського культурницького руху. Виступив одним із ініціаторів відкриття пам'ятника І. Котляревському у Полтаві, видання його творів, відкриття музею поета у місті. Матеріально підтримував школу художнього промислу ім. М. Гоголя у м. Миргороді. Належав до партії октябристів. Очоливши Раду Міністрів Української Держави, всі свої зусилля спрямовував на стабілізацію політичного, економічного, культурного життя держави та послідовне відстоювання інтересів України на міжнародній арені. «Невеликого зросту, з сивою досить коротко підстриженою борідкою, шляхетного виховання з м'якими манерами поведінки, він справляв дуже приємне враження, особливо на іноземців, до того ж вільно володів французькою. Я його вва-

жав людиною безсумнівних чеснот. Але у нього були і недоліки, головними з яких були велика самовпевненість і вражаюча образливість. Він був дуже працьовитим, прагнув все зробити сам... Але справ було багато і зрозуміло він не встигав з ними впоратись... Йому не вистачало таланту адміністратора державного масштабу... Йому не вистачало сміливості та швидкості дій щодо прийняття важливих державних рішень. Особисто я його поважав і любив, але ми з ним так і не зійшлися...» – із спогадів П. Скоропадського. Склав повноваження після проголошення гетьманом федеративного союзу з майбутньою небільшовицькою Росією. Помер 14 листопада 1918 р. в еміграції в Югославії.

Завдання учням. Відповісти на запитання:

- Які риси характеру вирізняли **Ф. Лизогуба** як непересічну особистість?

Використовуючи прийом розгорнутої характеристики та тематичної таблиці вчитель висвітлює внутрішню політику Гетьманату.

Учитель. Внутрішня політика гетьманату характеризувалась широкою реформаторською діяльністю в усіх сферах державного життя. Гетьман опікувався: *по-перше*, законотворчою діяльністю, *по-друге*, реформуванням армії: прагнув створити власні Збройні сили Держави, *по-третє*, сформувати систему місцевих органів влади – провідницю основних рішень гетьманського уряду, *по-четверте*, провести аграрну реформу, *по-п'яте*, організувати самостійну фінансову та банківську системи.

Отже, гетьманат прагнув здійснити ті заходи, що мали завершити утвердження державної самостійності України.

Так, упродовж короткого періоду гетьманський уряд підготував 400 законодавчих актів. Найважливішими з них були: про громадянство, про встановлення Державного Сенату, про вибори до земських та міських установ, про заснування Державного Земельного банку, про відкриття двох університетів, про створення Української Академії Наук, про заснування Національного архіву, Національної бібліотеки, про обов'язкове вивчення української мови, літератури, історії та географії України та ін.

Для вирішення пріоритетного аграрного питання було підготовлено «Проект загальних основ земельної реформи», згідно з яким великі землеволодіння мали викуповуватися Державним земельним банком для подальшого їхнього продажу селянам, розмір приватного землеволодіння не повинен був перевищувати 25 десятин. Але провести реформу в життя не вдалося. Ця консервативна аграрна реформа була відкинута більшістю селянства і викликала лише хвилю селянських повстань та виступів.

Хоча деякі заходи в галузі економіки були добре продуманими й вдалими. Успішно формувався власна банківська система. Введена власна національна одиниця – гривня – виявилась досить стабільною. Відновився залізничний рух. Але передача націоналізованих підприємств їхнім власникам зумовила, що останні відкидали всі соціальні завоювання робітників у ході революції (відновлювалось законодавство про покарання за участь у страйках, у ряді галузей встановлювався 12-годинний робочий день, була обмежена свобода профспілкової діяльності, власник на свій розсуд встановлював рівень заробітної плати), а це вело до наростання напруги і втрати гетьманом підтримки серед робітництва, оскільки продовжувало скорочуватись виробництво і наростало безробіття (у липні 1918 р. безробітних нараховувалось 200 тисяч осіб).

В умовах, коли окупаційна адміністрація не була зацікавлена у військовому посиленні влади гетьмана було зроблено спроби переформувати військові частини, організовані ще у період Цен-

тральної Ради: на базі Запорозького загону було організовано Запорозьку дивізію, організовано Сердюцьку дивізію, Сірожупанну дивізію, переформовано Галицький полк Січових стрільців; окремим універсалом було відновлено вільне козацтво у Чернігівській, Полтавській губерніях та на Слобожанщині. На підставі закону про загальний військовий обов'язок передбачалося укомплектувати 8 армійських корпусів, 4 кавалерійські дивізії та спецчастини – загальною чисельністю 300 тис. бійців. Завершити цю роботу не вдалося.

Гетьман не шкодував коштів для створення культурних закладів: було організовано Національну бібліотеку, Національний архів, Національну галерею мистецтв, Національний історичний музей, Український національний театр під керівництвом О. Саксаганського, «Молодий театр» Л. Курбаса. Було проведено українізацію загальноосвітньої школи: відкрито два українські університети – в Києві та Кам'янці-Подільському та 150 українських гімназій (українські навчальні заклади створювали паралельно до наявних російських); у російськомовних університетах

Сфера	Основні заходи	Наслідки
Законотворчість	Уряд підготував 400 законодавчих актів, найважливішими з яких були: про громадянство, про встановлення Державного Сенату, про вибори до земських та міських установ, про заснування Державного Земельного банку про відкриття двох університетів, про створення Української Академії Наук, про заснування Національного архіву, Національної бібліотеки, про обов'язкове вивчення української мови, літератури, історії та географії України та ін.	Не всі вдалося втілити в життя
Аграрний сектор	Згідно земельної реформи, великі землеволодіння мали викуповуватися Державним земельним банком для подальшого їхнього продажу селянам, розмір приватного землеволодіння не повинен був перевищувати 25 десятин	Провести реформу в життя не вдалося. Ця консервативна аграрна реформа була відкинута більшістю селянства і викликала лише хвилю селянських повстань та виступів
Фінанси	Формувалася власна банківська система; • введена власна національна одиниця – гривня	Стабілізація грошової одиниці
Промисловість	Передано націоналізовані підприємства їхнім власникам; • відновлювалось законодавство про покарання за участь у страйках; • у ряді галузей встановлювався 12-годинний робочий день; • обмежено свободу профспілкової діяльності; • власник на свій розсуд встановлював рівень заробітної плати	наростання напруги і втрати гетьманом підтримки серед робітництва
Військове будівництво	Зроблено спроби переформувати військові частини, організовані ще у період Центральної Ради: на базі Запорозького загону було організовано Запорозьку дивізію, організовано Сердюцьку дивізію, Сірожупанну дивізію, переформовано Галицький полк Січових стрільців; окремим універсалом було відновлено вільне козацтво у Чернігівській, Полтавській губерніях та на Слобожанщині. • на підставі закону про загальний військовий обов'язок передбачалося укомплектувати 8 армійських корпусів, 4 кавалерійські дивізії та спецчастини – загальною чисельністю 300 тисяч бійців	Завершити цю роботу не вдалося.
Культурно-просвітницька діяльність	Організовано Національну бібліотеку, Національний архів, Національну галерею мистецтв, Національний історичний музей, Український національний театр під керівництвом О. Саксаганського, «Молодий театр» Л. Курбаса. • проведено українізацію загальноосвітньої школи: відкрито два українські університети • у Києві та Кам'янці-Подільському відкрито 150 українських гімназій (українські навчальні заклади створювались паралельно до наявних російських); • у російськомовних університетах відкрито кафедри української мови, літератури, історії і права	Піднесення культурного життя, успішна українізація системи освіти

відкрито кафедри української мови, літератури, історії і права.

Трагедією уряду було те, що, проводячи свою політику, він діяв звичними репресивними методами: терором не тільки проти лівих, а і проти робітників та селян.

Завдання учням: занотувати таблицю: «Державотворча діяльність у добу Гетьманату».

Використовуючи **прийом аналізу літературного твору**, учитель розкриває повсякдення киян періоду Гетьманату.

Учитель. «...Гетьманський переворот пройшов під гаслами відновлення земельної власності і свободи торгівлі... Ця політика мала реальні результати... Епоха гетьмана характеризувалась деяким економічним піднесенням... Ми пережили тоді епоху «грюндерства» і спекулятивного запалу... Паралізована буржуазія з півночі заповонила Київ... У нас утворювались все нові і нові акціонерні компанії і робились масштабні справи... Дещо похвавився розвиток промисловості, діяльність банків, біржі... проголошувалась безжалісна боротьба «революційному соціалізмові» і всіяка підтримка «еволюційному соціалізмові»... ця боротьба була зведена, як завжди до того, що «вартови» схоплювали кого завгодно з маси учасників революційного руху; останнім надавалась можливість потім, сидючи у казематах, доводити, що вони сповідують не революційний, а еволюційний соціалізм. Кому це довести не вдавалось тих передавали німецькій владі, яка відправляла останнього до найближчого концентраційного табору... Ще більш тяжкий характер мали репресії щодо селянства. Були утворені спеціальні комісії по відшкодуванню збитків, які були завдані землевласникам у революційну епоху. Повернення збитків було прямим силовим здирством. Село відповіло повстаннями, які придушувались з неймовірною жорстокістю... Епоха гетьмана для Києва була часом високої кон'юктури... Життя у Києві било ключем... На вулицях панувало величезне похвавлення, кінематографи та театри не могли прийняти всіх бажаючих, що прагнули різноманітних забав, відкривались десятки нових кафе, кабаре та гральних клубів... Потрапивши у це київське ельдорадо після московського аду, російський чоловік пив та гуляв, смітивши грошима на всіх перехрестях... Але у цьому вихорі надмірностей кружляли лише невелика кількість багатців... Широка ж верстви населення, особливо, інтелігенція розпочала тоді свою трагічну долю вигнанця...».

(А. Гольденвейзер «Із київських спогадів»)

Завдання учням. Відповісти на запитання:

• Які соціальні верстви були невдоволені режимом гетьманату?

• Які політичні сили прагнули б повалення режиму гетьманату?

Узагальнення вчителя. Характер державної системи, до якої прямував гетьман, тяжко визначити однозначно: нова державна влада ґрунтувалася на дивовижному сплетінні монархічних, республіканських і диктаторських засад. Це мала бути конституційна монархія, характер якої мав визначатись української історичною традицією. «...Гетьманська політика з самого початку наставляла проти себе широкі маси українського населення... Політика Скоропадського та його оточення, його сумнозвісні карні експедиції посилювали соціальний аспект революції та водночас послабили наголос на національній самостійності».

(Гунчак Т. «Україна: перша половина ХХ ст. Нарис політичної історії»).

Відносного спокою гетьманський режим добився, але одностороння орієнтація уряду на великих землевласників та підприємців поступово відштовхнула від нього селянство, найманих робітників, а згодом і інтелігенцію. Необхідного компромісу і з різними політичними силами, особливо лівими, досягти не вдалося. Це звузило соціальну базу режиму і позбавило гетьманську владу широкою підтримки у вирішальний для неї час.

III. Закріплення та повторення вивченого на уроці.

Коллективна робота у формі бліц-опитування.

1. Які політичні сили привели до гетьманської влади Павла Скоропадського?

2. Як законодавчі акти визначали державний устрій Гетьманату?

3. Які заходи гетьманського уряду викликали народне невдоволення?

4. На які соціальні верстви опирався гетьманський режим?

5. У якій сфері державного будівництва гетьманському уряду вдалось добитись значних успіхів?

IV. Підбиття підсумків уроку.

V. Домашнє завдання.

Опрацювати текст параграфа.

Скласти порівняльну таблицю «Державотворча діяльність УЦР та Гетьманату» за схемою:

	Заходи УЦР	Заходи Гетьманату	Успіхи та прораханки УЦР	Успіхи та прораханки Гетьманату
Аграрне питання				
Робітниче питання				
Військове будівництво				
Культурно-просвітницька діяльність				